

Orbánova vlada na tehtnici

Áron Coceancig

Madžarska si je v zadnjih letih prisluzila pozornost evropskih medijev zaradi številnih globokih političnih, ekonomskih in kulturnih sprememb, za katere je odgovoren premier Viktor Orbán in njegova stranka Fidesz. Orbánova vlada se pogosto znajde sredi navzkrižnega ognja nasprotujočih si mnenj. Medtem ko jo nekateri postavljajo za zgled, saj naj bi se s svojim delovanjem zoperstavila »zlobnim« mednarodnim finančnim organizacijam in si tako ponovno priborila nacionalno suverenost, ji drugi očitajo spogledovanje z avtoritarnostjo, celo zdrs v diktaturo.

HVG, časnik madžarske liberalne levice, je le nekaj mesecev po Orbánovi zmagi maja 2010 Madžarsko primerjal z latinskoameriškimi državami, Orbána pa postavljaj ob bok Chávezu, vodji bolivarovskega socialističnega eksperimenta. Spet drugi so izpostavili šibkost madžarske demokracije in ugotavljali, da postaja vse bolj podobna Putinovemu režimu, včasih celo z izrecnimi elementi neofašizma in antisemitizma. Odnos med madžarskim premierjem in institucijami Evropske unije se je razvijal v znamenju napetosti in trenj, ki so dosegla vrhunec s pritožbami na Sodišče Evropske unije in grožnjami s suspensom madžarske pravice do glasovanja v Svetu EU.

Dvojne volitve v letu 2014, parlamentarne v aprilu in evropske v maju, pa so potrdile, da Orbán v domovini uživa velikansko podporo. Po razglasitvi rezultatov je izjavil: »Zmagali smo. To ni le velika, temveč največja zmaga!« Ni pretiraval: *Fidesz* je namreč na aprilskih volitvah dosegel 44,5 % glasov in za las ujel dvotretjinsko večino v parlamentu, maja pa mu je podpora narasla na več kot 50 %, s čimer je postal stranka z največjim deležem glasov v vsej Evropi.

Vlada si je torej znala zagotoviti močno podporo javnosti in jo tudi obdržati. Temu so botrovali številni dejavniki: kriza levosredinskih strank, ekonomski

in družbeni ukrepi, ki državo vlečejo iz krize, ter spremembe v institucionalnih strukturah po meri vladajoče stranke. Tako aprilске kot majske volitve so pripomogle k redefiniciji madžarske politične pokrajine. Znova so razkrile nesoglasja znotraj leve sredine, ki je dosegla pičlih 25-30 % glasov. Radikalna desničarska stranka *Jobbik* je potrdila svoj volilni podvig iz leta 2010 in se usidrala med 15 in 20 % glasov, na evropskih volitvah pa je postala celo druga najmočnejša sila v državi. Dejstvo, da je skrajna desnica uspela prehiteti socialiste (MSZP), se lahko z več vidikov zdi šokantno, vendar je treba ta njen uspeh razumeti kot posledico razkola na madžarski levici, ki je na volitvah nastopila razdeljena med tri različne stranke. Madžarska rasistična in antisemitska desnica se torej kljub alarmantno visokemu deležu podpore številčno ni znatno okrepila, četudi ostaja ena izmed najbolj priljubljenih strank med mladimi volivci.

Toda od kod izvira moč Orbánove vlade in njena visoka javna podpora?

Fideszov prelom

Fideszova vlada je vse od svoje formacije leta 2010 poudarjala prelom s prejšnjo socialistično vlado. Takoj je pokazala, da je njen pristop k političnim, ekonomskim in kulturnim vprašanjem radikal-

no drugačen. Ta nova politika se je neposredno odražala v vsakdanjem življenju madžarskih državljanov, ki so opazili mnoge spremembe. Tujemu opazovalcu se takšna dinamika sprememb lahko zdi pravi šok. Zoperstavljena politična tabora se pri zgodovinskih, kulturnih in družbenih vprašanjih umeščata na diametralno nasprotne pozicije. Ne le, da bi največji stranki, *Fidesz* in MSZP (Socialisti), nikoli ne pristali na oblikovanje širokega konsenza glede skupnih projektov; njuno medsebojno odrekanje legitimnosti je doseglo takšno raven, da je v nekaterih pogledih postalo zaskrbljujoče. To globoko nasprotovanje korenini v prelomnem letu 1989, ki je Orbána vrglo na površje kot predstavnika najbolj radikalne mlade struje znotraj demokratičnega tabora. V spomin se je vtisnil njegov govor na budimpeštanskem Trgu herojev med prekopom Imreja Nagyja, ko je, z do tedaj neobičajno ognjevitostjo in radikalnostjo, zahteval odhod sovjetskih čet iz države in prehod v novo demokratično fazo brez kompromisov z vladajočo komunistično Madžarsko socialistično stranko dela (MSZMP), predhodnico nove Madžarske socialistične stranke, ki je danes *Fideszov* glavni politični nasprotnik.

Druga Orbánova vlada (2010-2014) se je od samega začetka izkazala s svojo

Foto: European People's Party/Flickr

odločnostjo in vztrajanjem pri prelomu s preteklostjo, pri čemer se je lahko opirala na široko parlamentarno večino (imela je več kot dve tretjini poslanskih sedežev, kar ji je omogočilo spremembe ustave, čeprav ne smemo pozabiti, da je na volitvah osvojila 52 % glasov ob 64 % volilni udeležbi).

Ustavil se bom pri dveh primerih, ki nam na mikroskopski ravni ponujata vpogled v *modus operandi* madžarske vlade. Prvi je zakon o tobačnih izdelkih, ki je v državo s »prešerno« deregulacijo (liberalnega kova), kjer so cigarete prodajali praktično na vsakem vogalu, vpeljal železno disciplino. S tem pa je Orbánova vlada povzročila nemalo težav. Te se kažejo tudi na področju pridobivanja koncesij in v »zbeganih« pogledih posameznikov,

ki morajo po novem cigarete kupovati na točno določenih, skorajda »izoliranih« krajih. Reforma se umešča v logiko družbenega intervencionizma, ki državo razume kot varuha reda, ne le v pravnem, temveč tudi v moralnem smislu. Po drugi strani pa je brezobzirnost, s katero je državna administracija licence za prodajo tobačnih izdelkov na vseh koncih dežele podelila zvestim podpornikom stranke na oblasti, okrepila politični klientelizem, ki se napaja iz državne regulacije. Kritike proti tovrstnemu postopanju je *Fidesz* zavrnil s pomočjo dokaj pokrovitelske retorike, ki legitimira državne posege za dobrobit ljudi.

Drugi primer je zmanjšanje števila ministrstev in poslancev. Orbán je že v predvolilni kampanji obljubljal krčenje držav-

ne birokracije, kar je z naglico izvedel že v prvih dneh vlade. Število ministrstev se je iz 14 zmanjšalo na 8, medtem ko se je število poslancev z novim zakonom skoraj prepolovilo: iz 386 na 199. Nekdanja ministrstva so združili v nova superministrstva (med katerimi so tudi taka z rahlo orwellovskimi imeni, na primer Ministrstvo za nacionalni razvoj ali Ministrstvo za človeške vire, odgovorno za izobrazbo, socialo, kulturo, šport, zdravje in kulturno dediščino), s čimer so klasični ministrski svet, značilen za parlamentarne sisteme, preoblikovali v piramidni organ, tipičen za menedžerske strukture. Novi ustroj izvršne veje oblasti je tako postal zrcalna slika stranke na oblasti, ki ji vlada ozek krog predsednikovih najzvestejših privrženecv.

Zoperstavljena politična tabora se pri zgodovinskih, kulturnih in družbenih vprašanjih umeščata na diametralno nasprotne pozicije. Ne le, da bi največji stranki, Fidesz in MSZP (Socialisti), nikoli ne pristali na oblikovanje širokega konsenza glede skupnih projektov; njuno medsebojno odrekanje legitimnosti je doseglo takšno raven, da je v nekaterih pogledih postalo zaskrbljujoče.

Reforma parlamenta, ki je drastično zmanjšala število poslancev, odraža antibirokratski obrat in zasuk k dirigizmu, obenem pa tudi določeno protiparlamentarno retoriko z ostrimi kritikami na račun neučinkovitosti skupščinskega odločanja. S tem je stranka na oblasti zajahala val antipolitičnega občutja, ki je, podobno kot v drugih nekdanjih komunističnih državah, zelo razširjeno tudi na Madžarskem. Zmanjšanje števila poslanskih mest pa je nujno zahtevalo preoblikovanje volilnih enot in okrajev, ki je bila izvedena izrazito v korist vladajoče stranke. Proteste so uspešno zatrli, kritike pa obtožili nasprotovanja reformam. Vsaka kritika vladnega delovanja je namreč po pravilu deležna obtožb, da brani stari politični sistem, ki je pokazal svojo neučinkovitost v prvih dveh desetletjih tranzicije. Orbánovi podporniki se pri obrambi njegovih ukrepov pogosto sklicujejo na nasprotje med starim in novim, med nekoč in zdaj, pri čemer igrajo na karto globoke ljudske delegitimacije postkomunistične politike in poudarjajo *Fideszov* prelom z njo.

Madžarska v času krize

Da bi razumeli evolucijo madžarske politike in družbe v zadnjih letih, moramo torej začeti z analizo zadnje levosredinske vlade in globoke krize v letu 2006. Podonavska dežela se lahko pohvali z žalostnim dosežkom. Bila je prva država, ki je zapadla v globoko gospodarsko

krizo, in to kar dobri dve leti pred pričetkom svetovne krize. V jeseni 2006 sta državo pretresli globoka politična in moralna kriza, ki je pripeljala do hudih uličnih nemirov, ki jih je levosredinska vlada grobo zatrla. Od takrat je šla gospodarska kriza (večanje brezposelnosti, devalvacija forinta, izguba kupne moči, izseljevanje, ukinitve pridobljenih pravic, npr. do trinajste plače) z roko v roki z delegitimacijo strank na oblasti. Iz vzorne države, za kakršno je veljala v devetdesetih letih, je Madžarska nenadoma postala najpočasnejše vozilo v tranzicijskem konvoju, ki so ga v ekonomskih dosežkih začele dohitevati ali celo prehitevati nekatere sosednje države, na katere so Madžari še pred leti gledali zviška. Tako je Budimpešta, ki je ob vstopu v EU upala, da bo kmalu dosegla življenjski standard Avstrije, lahko le opazovala, kako sta so jo Bratislava in Bukarešta dosegli, v mnogih vidikih pa morda tudi presegle. »Lokalni« krizi iz leta 2006 se je pridružila še globalna kriza, ki je Madžarsko posrkala v spiralo stečajev, revščine in zasegov premoženja (problem kreditov v tujih valutah, ki še danes ostaja zelo občutljivo vprašanje).

V teh pogojih so volitve v letu 2010 pomenile zlom levosredinskih strank in zmago slavje *Fidesza*, radikalna desnica, *Jobbik*, pa se je povzpela na 16 %. Danes, ko so od volitev minila štiri leta, je situacija v državi popolnoma spremenjena; spremembe so v največji meri vidne na

ekonomskem področju. Kljub nekaterim nesoglasjem z delegacijo Mednarodnega denarnega sklada, ki je bila nazadnje prisiljena zapustiti madžarsko prestolnico, je madžarski državi uspelo vzpostaviti stabilnost in doseči določeno, čeravno majhno gospodarsko rast. Kronične težave, kot so izseljevanje, brezposelnost (zlasti v nekaterih predelih države) in visok javni dolg (eden najvišjih na svetu) seveda ostajajo še kako pereče, vendar pa prevladuje občutek, da je najhuje že mimo. Kako je bilo vse to mogoče?

Med Vzhodom in Zahodom

Orbán je že med govorom ob izvolitvi za premierja jasno namignil na »veter z vzhoda« kot na politično in kulturno priložnost, ki je država ne sme izpustiti iz rok, če hoče najti izhod iz krize. Njegovo poudarjanje pomembnosti približevanja družbeno-ekonomskim modelom nekaterih azijskih držav (večkrat je bila omenjena Južna Koreja) se je odražalo tako v notranji politiki, v obratu k avtoritarizmu, kot v zunanjih odnosih. Tako sta Rusija in Kitajska s sporazumi o sodelovanju in financiranju postali pomembni partnerici madžarskega gospodarstva. Poleg tega so v Budimpešti začeli ceniti »ruski slog« v gospodarstvu in politiki. Pred tem *Fidesz* ni imel pretirano prijateljskih odnosov z Moskvo. Nacionalistična protiruska retorika in napetosti z ruskim veleposlanikom v Budimpešti so v času prve *Fideszove* vlade (1998-

2002) povzročile mnoge diplomatske spore, »novi Orbán« pa je pokazal svojo prožnost in pripravljenost, da z »bivšim sovražnikom« stke močne vezi. Zadnji v vrsti podvigov, ki krepijo vezi med državama, je ruska investicija v razširitev jedrske elektrarne v Paksu.

Madžarska nacionalna desnica – tako njena bolj kot njena manj radikalna različica – je v Putinovi Rusiji našla vzor reda, stabilnosti in razvoja. Vidi jo kot protipol zahodnim liberalnim politikam, ki so resda omogočile mnoge tuje investicije, a so v veliki meri tudi »razprodale« državo multinacionalkam. Medsebojno zблиžanje so omogočili geopolitični razlogi, potreba po surovinah in dejstvo, da je Rusija v ne tako davni preteklosti predstavljala pomembno tržišče; hkrati pa tudi določena kulturna bližina, kar se tiče podobnega nacionalno-patriotskega sloga obeh vlad.

Po drugi strani so odnosi z Zahodom, predvsem z Nemčijo, polni nasprotij. Povečanje obdavčitve bank, finančnih institucij in multinacionalk v storitvenem sektorju (ki so po večini nemške) je vzbudilo mnoge spore, kar se je odražalo tudi v številnih ostrih kritikah na račun madžarske vlade v nemških medijih. Ne glede na to pa so se odnosi med Orbánom in Merklovo otoplili hkrati s krepitvijo nemških investicij v madžarsko ekonomijo, ki je tradicionalno vezana na nemško industrijo. Tudi v tem obdobju je torej okrepanje madžarskega gospodarstva neločljivo povezano z uspehi in večanjem povpraševanja na nemškem trgu.

Spopad s Centralno banko in EU

Vzporedno z željo po »kaznovanju« tujih bančnih in finančnih institucij je madžarska vlada pokazala pripravljenost,

da podpre zunanje investicije v industrijo, kar je postalo očitno tudi v primeru nedavnega odprtja novih Audijevih proizvodnih obratov na Madžarskem.

Ena izmed točk spora med *Fideszovo* vlado in bančniško elito sta bila Madžarska centralna banka (MNB) in njen guverner András Simor (ki je bil kot pripadnik neoliberalnega kroga prejšnje vlade na položaju med leti 2007 in 2013). Šlo je za politični in ekonomski spopad, osredotočen na vprašanje neodvisnosti ustanove, a se je odvijal na vprašanju guvernerjeve plače. Eden izmed zakonov nove vlade je namreč določal maksimalno višino plače v javnih ustanovah, ki znaša 6.700 evrov. Mesečna plača guvernerja MNB je bila višja od 23.000 evrov. V spor se je vključila tudi EU, ki je z vso močjo podprla guvernerja centralne banke. Toda konflikt, ki je bil širšega dometa, saj je bil v igri odnos med centralno banko in državo, se je razrešil v Orbánov prid. Ko se je Simorju leta 2013 iztekel mandat, ga je zamenjal eden premierjevih najzvestejših sodelavcev, György Matolcsy (pred tem minister za gospodarstvo). Banka je zdaj v celoti del Orbánovega političnega projekta. Tako se je pred nekaj meseci pojavila novica, da je MNB vsem kreditnim ustanovam, ki so krive arbitrarnega in neosnovanega zviševanja tarif, izrekel kazen v višini štirih milijonov evrov. Ustanove morajo zdaj strankam vrniti razliko neupravičenega zviševanja, kar ni ravno ustaljena praksa.

Madžarsko gospodarstvo pod Orbánom

Fideszova vlada se je odlikovala s stabilizacijo gospodarske situacije v državi: od leta 2013 je število brezposelnih padlo pod 10 %, medtem ko je pred tem doseglo tudi do 13 %; BDP je v zadnjih

štirih četrletjih pokazal pozitivne znake, v letu 2013 je narasel za 1,1 %, medtem ko Evropska komisija za leto 2014 napoveduje 2,1 % rast. Na ponovni zagon gospodarstva so vplivali tudi potrošnikom prijazni ukrepi, kot je na primer približno 20 % znižanje stanovanjskih stroškov, znižanje cen prevoza in 18 % zvišanje minimalne plače. Tudi uvedba enotne davčne stopnje pri dohodnini (v višini 16 %) je izkazala določene pozitivne posledice, čeprav je bil ukrep tarča mnogih kritik, saj je blagodejno vplival predvsem na davkoplačevalce z višjimi dohodki. Poročilo Evropske komisije sicer izpostavlja številne pozitivne premike v madžarskem gospodarstvu, vendar opozarja tudi na dve šibki točki: nestabilnost forinta in javni dolg. Od nastopa Orbánove vlade forint počasi, a konstantno izgublja na vrednosti: v zadnjih štirih letih je doživel nekaj več kot 10-odstotni padec vrednosti glede na evro. Madžarski javni dolg pa ostaja veliko resnejši problem. Je namreč eden najvišjih na svetu in nič ne kaže, da se bo zmanjšal, čeprav ga rast BDP-ja, skupaj z nacionalizacijo pokojninskih skladov, obdavčevanjem bank in multinacionalk ter sporazumi o sodelovanju s Kitajsko in Rusijo, drži na sprejemljivi ravni.

Nacionalno-patriotski obrat

Vzporedno z »ureditvijo gospodarstva« je *Fideszova* vlada izvajala ukrepe in posege, ki jih lahko razumemo kot del nacionalno-patriotske akcije, usmerjene tako v preoblikovanje zgodovinskega spomina kot v ustavne spremembe. S tem so se preobrazila krhka demokratična ravnovesja. Tu velja omeniti zlasti nekatere daljnosežne posege v sodno vejo oblasti (predčasno upokojevanje sodnikov in omejitev pristojnosti Ustavnega sodi-

šča) in zakone o medijski svobodi. Država, ki je bila leta 2009 po svobodi medijev 25. na svetu, je danes zdrsnila na 56. mesto. Eklatanten primer je ukinitve *Klubradia*, budimpeštanske radijske postaje, ki je bila od nekdanj kritična do Orbána. Vlada je radiu namreč zavrnila prošnjo za obnovo licence za oddajanje signala in ga tako prisilila k zaprtju. Dogodek je dvignil veliko prahu znotraj madžarske civilne družbe, deloma pa je odmeval tudi v mednarodnih organizacijah in institucijah.

Ta primer pa ni odprl sezone represije do drugače mislečih, temveč je služil zgolj kot »opozorilo« kritičnim glasovom v državi. Nacionalni urad za telekomunikacije, ki je vladni organ, je z novo medijsko zakonodajo namreč dobil široko diskrecijsko pravico pri odločanju o kršitvah javnega interesa (zelo nejasna opredelitev, ki omogoča različne interpretacije), kar ob visokih zagroženih kaznih neposredno ogroža radijske postaje in delo novinarjev. Jasno je, da takšna ureditev postavlja medije pod Damoklejev meč državne arbitrarnosti, vendar je treba razumeti, da je v madžarski družbi določeno nagnjenje k »samocenzuri« in servilnosti do oblasti zakoreninjeno v preteklosti. Ne glede na to pa postaja situacija vse resnejša. V zadnjih dveh tednih pred oddajo tega članka je vlada »napadla« še dva druga medija: revijo *Origo*, kjer je celotno uredništvo odstopilo iz protesta proti vladnemu vmešavanju, ter *Tilos Rádió*, sloviti podtalni opozicijski radio iz komunističnih časov, ki je imel težave z oddajanjem signala. To sta le dva simptoma, ki kažeta na nevarno nestabilnost prostorov za svobodno širjenje informacij na Madžarskem. Hkrati je potekalo tudi nameščanje zvestih ljudi na pomembne položaje, ne le v

javnih podjetjih, temveč tudi v kulturnih institucijah. Okrepljen z volilnimi rezultati je *Fidesz* domneval, da ima pravico zasesti celotno javno sfero, saj mu je pač pripadla dvotretjinska večina.

*Fidesz*ov poskus revizije madžarske zgodovine ni nekaj novega. Že v času svoje prve vlade (1998–2002) je izvedel številne posege, usmerjene v uradno priznanje »lastne vizije preteklosti«: od širjenja »patriotskih« filmov do odprtja »Hiše terorja«, kontroverznega muzeja v središču Budimpešte, ki je vzbudil mnoge polemike med zgodovinarji in je postal tarča očitkov o spodbujanju okrnjenega pogleda na preteklost, v katerem je Madžarska predstavljena kot dvojna žrtev tujih totalitarizmov, pri čemer naj bi bila ključna vloga lokalnega fašizma postavljena v ozadje. Ta Orbánova »razvada« se je ohranila tudi po letu 2010, ko so se oblasti lotile širokopoteznega preimenovanja ulic in trgov (v veliki večini primerov je šlo za imena, ki niso imela nobene zveze s komunizmom), pa odstranjevanja starih in odkrivanja novih, marsikdaj spornih spomenikov. Med najbolj eklatantne primere sodi nedavna postavitve spomenika v Budimpešti, posvečenega spominu na nemško okupacijo Madžarske leta 1944, ki celotno madžarsko nacijo predstavlja kot nedolžno žrtev nacizma. Že sam predlog o postavitvi kipa na osrednjem Trgu svobode (*Szabadság tér*) je naletel na silovit odpor, tudi s strani judovske skupnosti, ki je zagrozila z bojkotom uradnih slovesnosti ob sedemdeseti obletnici holokavsta na Madžarskem. Ne glede na to se je Orbánova vlada odločila, da bo spomenik postavila.

Kontroverzni spomenik je del Orbánovega političnega diskurza, ki se vrti okoli ponovne interpretacije zgodovine sko-

zi nacionalistične okvire, iz katere črpa nacionalno legitimacijo za lastno politiko. Nova madžarska ustava tako obsoja celotno obdobje med nacistično okupacijo leta 1944 in padcem komunizma leta 1989, ne da bi kakorkoli ovrednotila režim admirala Horthyja, ki je prvi v Evropi vpeljal antisemitske zakone in ki je danes deležen pozitivnih ocen, tako s strani Orbána samega kot tudi v širših krogih konservativne civilne družbe.

*Fidesz*ova konservativna pozicija se jasno zrcali tudi v preambuli nove ustave, v kateri je bila uvedena jasno diskriminatorna ločnica med verujočimi in neverujočimi, in sicer v eni izmed najbolj laičnih in ateističnih držav v Evropi. S takšnim posegom v ustavo je stranka z močnim religioznim in konservativnim predznakom pokazala vso svojo aroganco in nagnjenost do zlorabe moči. Posledice se kažejo tudi na državljanskih svoboščinah, od kršenja enakopravnosti neporočenih parov do pravic LGBT skupnosti, pa čeprav je Madžarska še vedno ena izmed socialno najbolj liberalnih držav v vzhodnem delu Srednje Evrope.

Ena izmed najbolj kritičnih točk v teh štirih letih vlade je bilo brez dvoma sprejetje ustave oziroma Temeljnega zakona, ki jo je spisala in potrdila ena sama stranka, *Fidesz* (če odmislimo manjšo stranko KDNP, združeno s *Fidesz*om). S sprejetjem nove ustave, ki je bil sicer nujno potrebna, saj je prejšnja ustava izhajala še iz časov komunizma (po padcu režima pa so ji le začasno dodali amandmaje, ki so ščitili državljanske in osebne svoboščine in zagotovili delitev oblasti), se je razkrila Orbánova nesposobnost oziroma nepripravljenost, da bi se postavil v združevalno, nadstrankarsko vlogo. Namesto tega je le še poudaril logiko »imamo večino, vse bomo storili sami«, ki je

sicer možna, a težko sprejemljiva, ko gre za ustavodajni proces; ustava, ki se je rodila iz tako pristranske politike, bo težko opravljala povezovalno vlogo.

Najizrazitejši simbol te enostranskosti je verjetno odstranitev naziva »republika« iz uradnega imena države, ki se po novem imenuje le Madžarska. Razlogi za to spremembo, ki je sprožila glasne polemike v širših krogih civilne družbe, niso bili nikoli zares pojasnjeni: zdi pa se, da je v skladu z zgodovinsko vizijo, ki poudarja kontinuiteto s predvojnimi obdobjem, ko je bila Madžarska, četudi je delovala kot avtoritarna republika, uradno kraljevina s praznim prestolom in admiralom Horthyjem kot regentom. Kakorkoli že, posledice uradne spremembe imena so se čutile predvsem v visokih izdatkih iz državne blagajne, od katerih so, kot po pravilu, imeli koristi predvsem podjetniki in firme, povezani s stranko na oblasti. Tako se nadaljuje praksa klientelizma, ki se je zakoreninila v zadnjih dvajsetih letih, brez bistvene razlike med levico in desnico.

Dvorezni meč Orbánove politike

V tej analizi sem hotel pokazati, da je v binomu ekonomsko-socialne in državljansko-demokratske pravice Orbánova Madžarska odločno stavila na prve na škodo drugih. Razširitev številnih socialnih pravic je državo »postavila na noge« (kar se je pokazalo tudi v okrepanju gospodarstva) in državljanom ponudila novo družbeno pogodbo z državo, po tem, ko je prejšnja razpadla leta 2006. Ti cilji pa so bili lahko doseženi na račun sprejetja ukrepov, ki so naleteli na ostre kritike v evropskih liberalnih krogih, spremenili ravnovesje med vejami oblasti in omejili nekatere državljanske pravice. Ob tem ne smemo spregledati

Madžarska nacionalna desnica je v Putinovi Rusiji našla vzor reda, stabilnosti in razvoja.

Vidi jo kot protipol zahodnim liberalnim politikam, ki so resda omogočile mnoge tuje investicije, a so v veliki meri tudi »razprodale« državo multinacionalkam.

Medsebojno zблиžanje so omogočili geopolitični razlogi, potreba po surovinah in dejstvo, da je Rusija v ne tako davni preteklosti predstavljala pomembno tržišče; hkrati pa tudi določena kulturna bližina, kar se tiče podobnega nacionalno-patriotskega sloga obeh vlad.

dejstva, da je *Fidesz* promoviral razširitev madžarskega državljanstva, s tem pa tudi volilne pravice, na milijone Madžarov, ki živijo izven matice. Na ta način je pomagal zaceliti globoko zgodovinsko rano madžarske nacionalne skupnosti. V prvem povolitnem govoru je premier poudaril nujnost vzpostavitve avtonomije za avtohtone madžarske skupnosti izven mej držav, s čimer pa se je tudi hotel zahvaliti izjemno zvestemu volilnemu telesu (kar 95 % Madžarov na tujem je glasovalo zanj).

V notranji politiki pa je Orbánov cilj vzpostavitev prijaznega okolja za rojstvo nacionalnih kapitalističnih sil, ki jih zaradi nekonkurenčnosti domačega kapitala v odnosu do zahodnih velikanov do sedaj na Madžarskem še ni bilo. Visoka obdavčitev komunikacijskih, energetskih in bančnih podjetij je tako poleg potrebam državne blagajne služila »kaznovanju« tujih podjetij, kar je bilo nujno za podporo njihovim »avtohtonim« konkurentom.

Letošnje volitve, ki so predstavljale pravi referendum o Orbánovem delu, so madžarskemu premierju dale potrditev in novo zaupanje. Kot kaže, poleg Orbána ni bilo drugih sprejemljivih alternativ.

Leva sredina je razdeljena na različne skupine, ki tekmujejo med sabo, nedavni odstop reformističnega voditelja Mesterházyja pa bo odprl boj za prevlado. Družbenih gibanj je bilo v zadnjih letih malo in še ta so bila kratkotrajna. Daljnosežnejši potencial je bilo zaznati le v protestih proti novi ustavi in kratkotrajnem študentskem gibanju. Druga najmočnejša politična sila v državi, *Jobbik*, pa ima premočne rasistične in neofašistične konotacije, da bi lahko predstavljala alternativo.

Izid madžarskih političnih iger se bo torej še naprej odločal predvsem znotraj *Fidesza*, ki mu kot nesporni vodja že od leta 1990 gospoduje Orbán. Znotraj svoje stranke predstavlja nekakšen avtoritarni očetovski lik, ki ga njegovi podporniki spoštujejo in ljubijo na način, ki se težko sklada evropski demokraciji liberalnega kova. Vendar pa danes prav Orbánova Madžarska, čeprav jo preveva močan konservativni in nacionalistični duh, zavira razvoj rasističnih in neofašističnih sil – gibanj, ki so tudi v drugih državah na celini dosegle pomembne rezultate na zadnjih evropskih volitvah. ●

Prevod: Katja Pahor, Luka G. Lisjak